

STUDIEMAP THEOLOGISCHE STUDIEBEGELEIDING XVII.

Bespreking van het commentaar op de profetie van Micha van prof.dr.A.S.v.d.Woude, Nijkerk, 1976, door drs.H.de Jong.

5 maart 1977

Het commentaar van prof.dr.A.S.van der Woude op het profetenboekje Micha heeft in de pers een opmerkelijk grote aandacht gekregen. De reden voor deze publieke belangstelling voor een vaktheologisch boek is misschien wel voornamelijk hierin gelegen, dat 't gaat over de uitleg van de woorden van één der profeten van Israël. De profetische boeken van de Bijbel worden meer dan vroeger gelezen. Het zijn vooral de sekten, of liever de groepen buiten de officiële kerken, die er zich op beroepen voor hun vaak fantastische toekomst-visies (Hal Lindsey). De kerken worden daardoor herinnerd aan een manko in hun eigen midden. De profetische boeken van de Schrift zijn erg verwaarloosd. Bij de catechese werden slechts de messiaanse voorzeggingen eruit aangehaald, geïsoleerd van de rest, die immers toch onbegrijpelijk en onbelangrijk was. Daarom is het niet zo vreemd, dat nu er van vaktheologische zijde een tamelijk toegankelijke en doorlopende uitleg van een der profetenboeken verschenen is, men daarnaar grijpt. Men zoekt naar een sleutel tot deze moeilijke literatuur, zonder aan de fantasterijen van een pseudo-theologie overgeleverd te worden.

Een andere reden waarom het boek van dr.v.d.Woude zo naar voren gehaald is, is gelegen in het feit, dat zijn uitleg, vooral van de hfstt.2-5, origineel is. Een gedeelte dat vrij moeilijk te verstaan is, verklaart hij vanuit één samenhangende visie: Micha is in die hoofdstukken gewikkeld in een dispuut, een twistgesprek, met zijn opponenten. Indien dr.v.d.Woude met deze benadering gelijk heeft, opent dat inderdaad nieuwe perspectieven voor de uitleg van de profetische boeken. Ik denk hier ook aan het boek van prof.dr.K.J.Popma, Heersende te Jeruzalem, over de Prediker, een boek waarin de auteur eveneens de methode hanteert om in de op-eenvolgende uitspraken verschillende, elkaar niet zelden tegen-sprekende gespreksdeelnemers aan het woord te zien. Het spreekt vanzelf dat als dit juist is, het lezen van een profetisch boek als dat van Micha een boeiende aangelegenheid wordt.

Toch vind ik het commentaar juist op dit aangelegen punt het meest problematisch. Ik geloof ook in staat te zijn deze aanpak zodanig onder kritiek te stellen, dat de hypothese van het dispuut tussen Micha en zijn opponenten onder het geweld van de tegenargumenten moet bezwijken.

Ik kan er om te beginnen, goed in meegaan, wanneer gesteld wordt dat in het boek Micha tussen hfst. 5 en 6 een caesuur valt. De laatste hoofdstukken zijn inderdaad van een ander karakter dan de eerste. Of ze ook van een andere profeet, een 'Micha' uit het noordelijk koninkrijk, afkomstig zijn, is voor mij de vraag. Het bekende Micha 6:1-8 en ook wel Micha 7 zie ik liever als algemeen israëlitisch, getuige het teruggrijpen op het gezamenlijk verleden van uittocht en intocht. Maar dat nu daargelaten, aan het eind van hfst.5 valt inderdaad wel een afsluiting waar te nemen.

Nu pleit het niet voor de theorie van Van der Woude dat dan in de laatste verzen van dit hoofdstuk, de vss.7-14, de opponenten van Micha aan het woord zouden zijn, met hun prediking van het Godsvolk tussen de volken als instrument van oordeel (p.178 v.v.). Dat zou immers betekenen dat Micha aan zijn opponenten, die lijnrecht tegenover zijn boodschap en dus tegenover het woord des Heren staan, het laatste woord zou gunnen. En dat onder de duidelijke schijn, dat het echte Godswoorden zouden zijn ('orakel van Jahweh', vs.9).

Er bestaat m.i. een duidelijke aanwijzing, te vinden in vs 14, dat het slot van hoofdstuk 5 niet van eventuele tegenstanders van de profeet, maar van Micha zelf afkomstig moet zijn. Ik doel met deze aanwijzing niet op het feit, dat het gedeelte vss 9-14 sterk doet denken aan Jes.2:6-8. Dit is ongetwijfeld waar en pleit ook zonder meer voor het auteurschap van Micha. Geheel onbegrijpelijk is het voor mij dat dr.v.d.Woude zich van de kracht van dit argument afmaakt door te poneren dat Jes.2:6-8 niet tegen Juda, maar tegen de volken gaat. De opponenten van Micha zouden dan deze jesajaanse profetie tegen de volken nationalistisch misbruikt hebben. Maar het is m.i. niet waar te maken dat Jes.2:6-8 niet tegen Juda gericht zou zijn. In vs.6 is te duidelijk sprake van 'het huis van Jakob'.

Nee, de aanwijzing die ik bedoel is gelegen in vs.14: 'En Ik zal in toorn en gramschap wraak oefenen over de volkeren die geen gehoor hebben gegeven.' De exegeten zijn nogal verlegen met deze zin. Wat voor betekenis moet er aan gehecht worden? Die volkeren komen inderdaad wat onverwacht op het tapijt, omdat in de voorafgaande verzen tot het volk Gods gesproken wordt: "Te dien dage zal het geschieden, luidt het woord des Heren, dat Ik uw paarden uit uw midden zal uitroeien...enz".

Maar als nu eens met dit vs.14 teruggegrepen wordt op 1:2 "Hoort gij volkeren, altemaal..."? Dan hebben we dus te maken met de in de Bijbel vaker voorkomende figuren van de *inclusio*, d.w.z. dat het einde van een literair stuk terugkomt op het begin. Dit zou betekenen, dat wij de hoofdstukken 1-5 als literaire eenheid te zien hebben. Daarin komt de Here op Samaria (1:5-7) en vooral op Juda en Jeruzalem af, maar dat geschiedt niet in een hoek. De volkeren worden daarbij opgetrommeld, omdat in het geding dat de Here met Zijn volk heeft, ook zijzelf betrokken zijn. Israël immers staat plaatsvervangend voor de volkeren. Wat God tot Israël te zeggen heeft heeft Hij uiteindelijk tegen alle volkeren te zeggen en wat Israël terugzegt en hoe het reageert op Gods aanklacht: een rest die zich buigt onder het oordeel, maar het overgrote deel dat recht op blijft staan, dat zal z'n weerspiegeling uiteindelijk ook onder de volkeren vinden. Ook zij zullen rest-gewijs zich tot de Here bekeren al zullen er uit alle volkeren naderen (4:1). Er zullen volkeren zijn, die geen gehoor hebben gegeven, al worden ze altemaal opgeroepen om te luisteren. We moeten dus bij alles wat ons in de hoofdstukken 1-5 verteld wordt, de volkeren op de achtergrond zien staan. Zij zijn de getuigen die moeten reageren op wat de Here met Israël doet, want in zijn handelen met Israël zoekt en bedoelt Hij die volkeren ook. En zoals Israël onder Gods bemoeienis uitgedund wordt tot een rest, zo voorziet de profeet dat voor de volkeren evenzo. En zoals het niet gehoor gevende deel van Israël onder het oordeel bezwijkt, zo zal de Here ook in toorn en gramschap wraak oefenen over die volkeren, die geen gehoor gegeven hebben.

Ik geloof dat het mogelijk is om binnen dit gevonden raam een aaneensluitende uitleg te geven van de hoofdstukken 1-5 van Micha's profetie. Hoofdstuk 1 hoort er dan echt bij en behoeft niet als een afzonderlijke prediking van de profeet, (die hij gehouden zou hebben in het heiligdom van Lachisch, cf p.52) uitgelegd te worden. Het hoofdstuk vormt dan de ouverture van de gerichtsprediking, die met name vanaf hoofdstuk 2:1 van start gaat en in hoofdstuk 3:12 (de aanzegging van Jeruzalem's verwoesting) haar hoogtepunt bereikt. In het vervolg (hoofdstuk 4 vv.) wordt dan deze gerichtsprediking geconfronteerd met de heilsprediking voor Sion en de schijnbare tegenstrijdigheid tussen beide soorten van prediking wordt hierin opgelost dat het heil door het gericht heen komt. Wanneer ik hoofdstuk 1 een ouverture op de gerichtsprediking noem, bedoel ik daarmee, dat in dit eerste hoofdstuk wordt uitgegaan van het grote politieke gebeuren van die tijd: de opkomst van de stormvloed der Assyriërs, die de wereld van die dagen in een beweging heeft gebracht welke ook na de verwoesting van Ninevé in 612 voor Christus

niet meer tot stilstand gekomen is. Deze grote aardverschuiving waarin ook Samaria en Jeruzalem betrokken raken, wordt voor de oren der volkeren (1:2) uitgelegd als: "om Jakobs overtreding is dit alles en voor de zonden van het huis Israëls." (1:5^a). De Here God haalt het hele volkerenleven overhoop en de profeet geeft daarvan uitleg door te zeggen dat 'dit alles' om Israëls zonde is - zoals in het boek Jona een geweldige storm een schip vol heidenen treft-om Jona en zijn zonde; zoals de profeet zelf uitlegt (Jona 1:12). Mijn bezwaar tegen v.d.Woude's commentaar op hoofdstuk 1 is dat hij het begin van het hoofdstuk te vorm-kritisch benadert (1:2-4 heeft de vorm van een profetie tegen de volken, p.24) en daardoor eigenlijk niet tot uitleg van deze verzen komt; dat Micha de volkeren aanspreekt, wordt door v.d.Woude niet serieus genomen, want Micha imiteert deze vorm om een verrassings-element in zijn aanval op Israël te leggen. Ik daarentegen wil juist aan het begin van Micha's profetie ("hoort gij volken allemaal") een zwaar accent geven. Hier ligt een sleutel tot het verstaan van het boek, althans van de eerste vijf hoofdstukken, - getuige het feit dat de profeet er zelf aan het slot op terugkomt (5:14). Trouwens ook in 4:1-5 staan de volkeren centraal, terwijl ook in 5:6-8 de betekenis van Israël voor de volken ter sprake komt. De profeet verkiest hen en Israëls betekenis voor hen geen moment uit het oog.

Ook in het denkbeeldige proces dat de Here God Israël in hoofdstuk 6:1-8 aandoet, valt aan het begin de wijde horizon op waartegen dit proces gevoerd wordt. Weliswaar zijn het hier niet de volkeren die toehoren, maar het publiek is nog breder: het is de schepping, die evenzeer belanghebbende is bij wat er zich tussen de Here God en Zijn volk afspeelt. Tenslotte komen ook in hoofdstuk 7 de volkeren nog twee keer om de hoek kijken. In 7:11v.v. wordt gezegd, dat men van Assur tot Egypte en van Egypte tot de rivier en van zee tot zee en van berg tot berg tot het vernieuwde en uitgebreide Jeruzalem (?) zal komen vanwege de verwoesting die over de gehele aarde vanwege de boosheid van haar inwoners komen zal. En in 7:15v.v. belooft God de Here een nieuwe exodus aan Zijn volk, die de vroegere verre zal overtreffen doordat nu maar niet de Egyptenaren maar de zonden van Israël in de diepten der zee geworpen zullen worden (vgl. Ex.15:5 met Micha 7:19). Van die nieuwe exodus zullen de volkeren zeer opkijken, sidderen, vrezen en 'bevend uit hun burchten komen tot de Here onze God', - zoals ook de eerste exodus een soortgelijke repercussie had op de volkeren (vgl. Ex.15:14 v.v. met Micha 7:16,17).

Genoeg dit alles-om bij de profeet Micha een eenheid van perspectief aan te wijzen. Zijn prediking, ook als die zeer concreet ingaat op de zondige toestanden van het volk Israël, is geen klein vaderlands gedoe, maar speelt zich af in de ruimte van de volkerenwereld, ja van de schepping zelf.

x

x

x

Wij willen nu vervolgens de argumenten toetsen op grond waarvan dr.v.d.Woude komt tot zijn originele uitleg van de hoofdstukken 2-5, -die hij opvat als een dispuut tussen Micha en zijn opponenten. Op p.61/62 beschrijft v.d.Woude hoe hij zich dit dispuut heeft ingedacht. We laten dit nu volgen: "Nadat Micha zich in een felle oordeelsprofetie tegen de gewetenloze machtshebbers heeft gericht (2:1-5), formuleert hij aanvankelijk zelf het antwoord dat zij op zijn prediking zullen geven(2:6-7b), om direct daarop zich te verweren tegen de statische orthodoxie van zijn opponenten die hun volksgenoten niet tot hun recht laten komen (2:7^c-11^b). Tegenover Micha's prediking, dat zijn tegenstanders vanwege hun onderdrukking zich op ongeldige wijze beroepen op de verbonds- en landbelofte, stellen zij voortdurend dat de verbroken eenheid van het godsvolk spoedig hersteld zal worden (2:11c-13). Het verweer van Micha's

opponenten wordt daarbij ingeleid door een korte notitie: 'maar dit volk bleef profeteren' (vs. 11c), waarbij 3:1 : 'maar ik zei' als inleiding tot Micha's hernieuwde oordeelsprofetie tegen de leidende klasse in hoofdstuk 3 aansluit. Ten onrechte wordt in dit hoofdstuk door de meeste commentatoren onderscheiden tussen drie zelfstandige oordeelsprofetieën (3:1-4, 5-8, 9-12). Veeleer gaat het om een aaneensluitende verdedigingsrede van de profeet tegen de magistraten en koninklijke beampten te Jeruzalem, wier sociale wangedrag en vals vertrouwen op de cultusprofeten door Micha aan de kaak wordt gesteld. Vanwege hun onderdrukking en geldgierigheid zal Jeruzalem met de berg Sion totaal verwoest worden (3:12). In de verdere discussie brengen Micha's opponenten tegen deze ongehoorde onheilsaankondiging Jesaja's profetie over de komende heerlijkheid van de gods berg en Jeruzalem in het geding (4:1-5); herhalen hun overtuiging dat de ballingen van het noordelijk rijk met Juda herenigd zullen worden (4:6-7; vgl. 2:11c-13), spreken de verwachting uit van een door de Davididen geregeerd onverdeeld Israël (4:8) en roepen derhalve de bevolking van Jeruzalem in vertrouwen op Gods beloften niet angstig te zijn, ook al ziet zij de assyrische vijand naderen (4:9), Micha stelt daartegenover dat Jeruzalems bevolking terecht vreest voor de vijand, omdat zij in ballingschap naar Babel gevoerd zal worden. Daar echter zal Jahweh zijn volk door het oordeel heen redden (4:10). Zich baserend op de Sionstheologie achten de opponenten van de profeet elke vijandelijke aanval op de Godsberg tot mislukken gedoemd (4:11-13). Micha antwoordt dat de militaire leidsman van Juda, dat wil zeggen de gezalfde koning, ten gevolge van de belegering van Jeruzalem ten diepste vernederd zal worden (4:14), maar dat Jahweh in zijn plaats een nieuwe zoon van David zal laten opstaan die overeenkomstig Gods wil zal regeren (5:1-3). De gesprekspartners van de profeet repliceren dat de thans regerende vorst ongedeerd zal blijven (5:4a), omdat in geval van een assyrische agressie een alliantie van volken de vijand tot in zijn eigen land zal vernietigen (5:4-5). In aansluiting daarop ziet Micha het godsvolk te midden van de overige naties als een goddelijke bron van zegen (5:6), maar zijn opponenten stellen daartegenover dat het zijn militaire superioriteit over zijn vijanden eens zal bewijzen (5:7-8), zich daarbij opnieuw beroepend op woorden van de profeet Jesaja (5:9-14; vgl. Jes. 2:7vv.)."

Deze voorstelling en kijk op Micha 2-5 acht ik voor het grootste gedeelte onbewijsbaar en onjuist. Ik geef toe dat we in hoofdstuk 2:6 en 7 met een stukje gesprek tussen Micha en het volk te maken hebben: "Profeteert niet, profeteren zij, men mag hiervan niet profeteren. Er komt geen eind aan de beschuldigingen. - Mag dat gezegd worden, huis Jakobs, is de Here zo kort van geduld, is dit zijn handelwijze? enz." (De passage is moeilijk genoeg, hoewel v.d. Woude met zijn conjectuur mij niet overtuigd heeft. Er zou, als v.d. Woude gelijk had, in plaats van hē'ēmir bēt iā'āqob, '(de Here) heeft het huis van Jakob door een verdrag aan zich verbonden' moeten staan: hē'ēmir bēt iā'āqob et ihvh, '-het huis van Jakob heeft de Here door verdrag aan zich verbonden'.) Verder geef ik toe, dat ik de profetie van 2:12, 13 moeilijk in het verband kan plaatsen. En tenslotte geef ik toe, dat ik ook niet zo goed raad weet met het wa'ōmār, 'en ik zeide' in 3:1. Maar dit ene feit en deze twee verlegenheden zijn toch een te wankele basis om de theorie van het dispuut te dragen. De andere argumenten kunnen namelijk heel goed weerlegd worden, voorzover die er tenminste zijn. Hiertoe zullen wij nu overgaan.

α Micha 2:11: "als er maar iemand wind naliep en leugen voorspiegelde - 'ik profeteer u van wijn en bedwelmende drank' - dan zou hij de profeet van dit volk zijn." Dit inderdaad niet-zo gemakkelijke vers wordt door dr. v.d. Woude in tweeën gesplitst. Het eerste deel geeft dan het volgende: "Wanneer iemand, door de Geest geleid, valse leugens kon verkondigen, zou ik je van wijn en bedwelmende drank

profeteren". (p.91) Het laatste, dan nog overblijvende stukje van vs.11 komt er volgens v.d.Woude zo uit te zien: "maar dit volk bleef profeteren:" waarbij zich dan de vss.12 en 13 als inhoud van de profetie van dit volk zou aansluiten (p.95).

Hoewel ik niet in staat ben, de voorgestelde oplossing van het eerste stuk op grammaticale gronden te bestrijden, vind ik dat de gedachtengang, die eruit spreekt ("Als hij kon, zou ook hij met de wolven in het bos meehuilen, zich conformeren aan de bedwelmende heilsprofetie van zijn opposenten en ieder persoonlijk een rooskleurige toekomst voorspiegelen") voor een profeet des Heren religieus onaanvaardbaar. Mag je zo'n mentaliteit van heimelijke jaloersheid op de collega's-tegenstanders toedichten aan een profeet, van wie het woord bekend is: "Ik daarentegen ben vol van kracht, van de Geest des Heren, en van recht en van sterkte om Jakob zijn overtreding aan te zeggen en Israël zijn zonden" (Micha 3:8)?

Wat het tweede stukje van de zin betreft, "maar dit volk bleef profeteren", zie ik in de eerste plaats een moeilijkheid gelegen in de constructie hāiā + participium, weergegeven als 'bleef profeteren'. Wat moet dat idee van 'blijven' hier? Vanwaar dit duratieve, terwijl het erop corresponderende wā'ōmār, 3:1, momentaan, fientisch is. Een volgende moeilijkheid is, dat 'dit volk' het slachtoffer is van de militaire en administratieve elite met hun valse profeten. Op p.64 wordt Micha geschetst als de belangenbepleiter in het volk ('ammi, emotioneel geladen 'mijn volk').

Ik persoonlijk dacht niet dat het volk zo-onschuldig was als v.d.Woude doet voorkomen en in het aangehaalde Jer.26:17 v.v. staat ook dat Micha's profetie over de verwoesting van Sion uitgesproken was tegen 'al het volk van Juda', maar dat brengt mij toch niet tot de gedachte, dat het volk zijn eigen (valse) profeet zou zijn. Daarom is de zin 'maar dit volk bleef profeteren' een onwaarschijnlijkheid.

Trouwens, de profetie van de vss.12 en 13 komt die er wel voor in aanmerking een nationalistische heilsprediking in de mond der valse profetie te zijn? Werkte de valse profetie wel met de gedachte van het 'overblijfsel'? v.d.Woude geeft dit op p.96 toe en gaat er dan vervolgens op volkomen willekeurige wijze toe over, die restgedachte weg te exegetiseren. s'erit, dat normaal 'rest' betekent en in feite heel vaak, vooral bij de profeten, voorkomt; zou hier opeens als 'nakomelingschap' moeten worden weergegeven. Daarvoor worden twee 'bewijs'plaatsen opgegeven die zonder mee pleiten voor de betekenis 'rest', 'overblijfsel'. Ik moet er echt zeer groot bezwaar tegen maken dat op een zo lichtvaardige wijze een kernbegrip uit Micha's profetie (2:12;4:7;5:6,7;7:18) verdonkeremaand wordt! (zie pp.96,143,177,182,264).

Al met al geef ik daarom aan de vertaling van het NBG van vs.11 de voorkeur boven de wijze waarop v.d.Woude deze tekst behandelt.

b; Hoofdstuk 3 van Micha's profetie is naar de theorie van v.d.Woude in z'n geheel antwoord van de profeet aan zijn opposenten, ingeleid door 'maar ik zeide'. Die opposenten zijn dan de hoofden van Jakob en de vorsten van het huis Israëls, zoals die in vs.1 en in vs.9 aangesproken worden. In deze antwoordtheorie past het niet, dat ook de valse profeten apart toegesproken worden, zoals in de vss.5-8 lijkt te geschieden. Daarom legt v.d.Woude deze verzen uit niet als een profetie tegen de valse profeten, maar over hen. Het adres blijkt in de verzen 5-8 dus de vorsten en hoofden. Zij worden tegen de valse profeten gewaarschuwd. Het argument hiervoor zou gelegen zijn in de merkwaardige wisseling van suffixen van de tweede persoon van de toegesprokenen in vs.6a naar die van de derde persoon der profeten in vs.6b (vgl. ook vs.7). Maar in feite is deze-persoonswisseling een zeer-vaak voorkomend verschijnsel in het O.T. en met name bij de profeten. Men vindt het in dit zelfde hoofdstuk, in de verzen 1-4 en 9-12. Zie ook Micha 1:13;2:3;7:15. Het is wel waar dat de wisseling daar in omgekeerde richting verloopt, maar men moet letten op de wisseling zelf. Wanneer een persoon of een meervoud van personen

wordt aangesproken, kan het zomaar gebeuren dat degene die aanspreekt zich als het ware tot de aawezig gedachte omstanders wendt, zoals een marktkoopman dat heel levendig kan doen. Zo kan een aanspraak ook in de derde persoon beginnen en opeens in de tweede persoon overgaan.

Ook het feit dat de praepositie al en niet l gebruikt is, is niet van invloed op deze kwestie zoals op p.108 gesteld wordt. Al zou betekenen 'over' en l 'tot'. Maar al kan ook betekenen 'tegen' en l 'met betrekking-tot'. Een zuivere parallel met Micha 3:5v.v. vinden wij in Jer.23:2v.v.: "Zo zegt de Here, de God van Israël, tot (of 'over', al) de herders die mijn volk weiden (participium + bep.lid-woord): gij verstroot en verstoot mijn schapen enz." Eerst is over die herders in de derde persoon iets gezegd en dan gaat't verder tegen hen in de tweede persoon. Daarom is het werkelijk gekunsteld om Micha 3:6("daarom zal het nacht voor u worden zonder gezicht") vanwege de daar gebruikte 2^e persoon te laten slaan op de hoofden van Jakob en de vorsten van het huis Israëls en het zo voor te stellen dat zij zonder gezicht komen te zitten, omdat de valse profeten die hen bedriegen verstek laten gaan. Trouwens als dit de bedoeling van Micha was, waarom zou hij dan van de profeten zeggen dat zij 'mijn volk' misleiden? Waarom zou er dan niet staan hammat'im ltkem, 'die u misleiden'. Zo blijf ik bij de traditionele uitleg, die in cap.3 drie godspraken onderscheidt, en niet één, zoals v.d.Woude vanwege zijn dispuut-theorie aannemelijk tracht te maken.

o) Micha 4:1-5. De overgang van hoofdstuk 3 naar hoofdstuk 4 in Micha's profetie is inderdaad groot te noemen en het heeft er inderdaad de schijn van dat na de verschrikkelijke onheilsprofetie over Sion ("daarom zal om uwentwil Sion als een veld worden omgeploegd en Jeruzalem zal worden tot steenhopen, ja de tempelberg zal zijn voor het gedierte van het woud" - l'bāmōt iaar > l'bah^amōt ia^aar, zoals v.d.Woude plausibel voorstelt; hij had daarbij voor steun van deze conjectuur op 5:7 kunnen wijzen) een opponent van Micha aan het woord komt met een klassieke heilsprofetie over Sion. Waar nu deze heilsprofetie vandaan komt: of Micha heeft haar ontleend aan Jesaja of Jesaja aan Micha of beiden aan een gezamenlijke bron, kan in het midden gelaten worden. Het liefst spreek ik vann een klassieke heilsprofetie.

Maar ik zie niet in, dat uit vs.4 en vs.5, waar de tekst van Micha afwijkt van die van Jesaja, zou blijken dat deze heilsprofetie particularistisch omgeduid zou zijn en dat hieruit duidelijk op te maken zou zijn, dat met deze heilsprofetie niet Micha maar zijn tegenstanders aan het woord zijn. (zie pp.137-140) Het feit dat de uitdrukking 'zitten onder zijn wijnstok en onder zijn vijgeboom' een politiek 'messiaans' motief is, dat nergens in het O.T. op de volkeren betrokken wordt, zegt werkelijk niets. Kennelijk wordt 't hier wel op die volkeren betrokken. V.d.Woude kan wel zeggen: "De overgang van 'de volken' naar 'Israël' valt nauwelijks op", maar in werkelijkheid kan die ook niet opvallen, want hij is er niet. Die overgang is uit de duim gezegen. Ook vs.5: "Want alle volken wandelen elk in de naam van zijn God, maar wij zullen wandelen in de naam van de Here onze God voor altoos en immer" kan v.d.Woude wel-zelfverzekerd in de oren klinken, maar terecht haalt hij Joz.24 aan. Kun je de belijdenis van Jozua (en daarna ook van het volk): "Ik en mijn huis, wij zullen de Here dienen", ook afdoen als zelfverzekerdheid? De uitleg van v.d.Woude is hier willekeurig.

Naar mijn opvatting gaat de profeet Micha in hoofdstuk 4 zijn profetie over de verwoesting van Sion confronteren met de bekende, klassieke heilsverwachting voor Sion en stelt hij zich de vraag: hoe verhouden die onheils- en heilsprofetie over Sion zich tot elkaar? Deze vraagstelling neemt de hoofdstukken 4 en 5 in beslag. Daarin wordt uiteengezet, dat de heilsprofetie door het gericht heen waar wordt en dat de rest van Israël tot zegen en oordeel voor de volken ge-

steld zal worden.

Daarom laat de profeet op de heilsprofetie van 4:1-5 nog twee heilsprofetieën volgen, waarin het heil, net als in de profetie van 2:12,13, een heil door het oordeel heen is. 4:6,7: "Te dien dage, luidt het woord des Heren, zal ik het kreupele verzamelen en het verstrooide bijeenbrengen en degenen over wie Ik kwaad heb doen komen. En ik zal het kreupele stellen tot een overblijfsel en het verdrevene tot een machtig volk en de Here zal-koning over hen zijn op de berg Sion, van nu aan tot in eeuwigheid." Ook hier gaat 't over heil op de berg Sion, maar door het oordeel heen, een oordeel dat slechts een rest doet overblijven. Hetzelfde geldt van de volgende profetie, vs.8. "En gij, Migdal-Eder (kudde-toren), Ofel der dochter Sions, tot u zal genaken en komen de heerschappij van voorheen, het koningschap der dochter van Jeruzalem." Ook hier heil voor Sion, maar na een koningloos tijdperk. 'De heerschappij van voorheen' zal tot Sion komen. Die was dus een tijdlang wegge-weest. Dat was de tijd van het gericht, waar het in het vervolg over gaat.

Overigens zijn deze profetieën te vaag om te kunnen zeggen dat 't over de ballingen uit het noordelijk rijk of over die uit Jeruzalem zou gaan (zie p.142) Een ramp wordt in het vooruitzicht gesteld, die een hiaat in de heilsgeschiedenis zal veroorzaken, maar de Here God zal over dat hiaat heen-toch weer herstel geven, krachtens de blijvende belofte aan David. Dit is een klassiek complex van gegevens, dat voor de profeten des Heren gedurende heel de koningentijd actueel is geweest. Dat maakt datering of concretisering moeilijk.

d) Micha 4:9-14. Ook in dit gedeelte ziet v.d.Woude het dispuut van Micha met zijn opponenten verder gaan. Vs.9: "Nu, waarom schreeuwt gij zo luide? Is er geen koning bij u? Of is uw raadsman omgekomen, dat weeën als van een barende u hebben aangegrepen?" ziet v.d.Woude als een geruststellend woord van Jeruzalem's leiding na het ten gehore brengen van de drie voorgaande heilsvoorzeggingen. Vs.10: "Krimp ineen en schreeuw het uit, dochter Sions, als een barende want thans zult gij uittrekken uit de stad en verblijven op het veld en gij zult naar Babel komen. Daar zult gij bevrijd worden, daar zal de Here u verlossen uit de macht uwer vijanden" is een woord, waarmee de profeet Micha ad rem inhaakt op de zoëven gegeven geruststelling die onterecht is. Er is inderdaad reden tot luid-en bang geschreeuw, vanwege de aanstaande ballingschap naar Babel. Echter, in vss.11-13 zijn weer de opponenten aan het woord, die aan de huidige benarde situatie van assyrische bedreiging een veel optimistischere verklaring geven. Deze: "Wel zijn nu vele volkeren tegen u vergaderd, die zeggen: zij worde ontwijfd en mogen onze ogen zich aan Sion verlustigen! Maar zij kerren de gedachten des Heren niet en verstaan zijn raadslag niet, dat Hij hen verzamelt als sohoven op de dorsvloer. Sta op en dors, gij dochter Sions, want Ik zal uw hoorn van ijzer maken en uw hoeven van koper en gij zult hun onrechtmatig gewin door de ban aan de Here wijden en hun vermogen aan de Here der ganse aarde." Daarop neemt de profeet dan weer in vs 14 met een somberder klank het woord: "Nu moogt gij u in benden scharen, gij bendegenoten. Een belegeringswal heeft men tegen ons opgeworpen. Met de roede zal men de richter Israëls op het kinnebakken slaan."

Mij echter heeft de dispuut-hypothese ook hier niet overtuigd. Hoewel weerlegging hier minder makkelijk is dan in het voorgaande. Maar de verdeling der woorden over Micha en zijn tegenstanders is niet nodig. Nadat de profeet met behulp van twee uitspraken heeft laten zien dat er iets aan de hand is met het heil dat God Israël in het uitzicht stelt, dat 't namelijk heil is door het gericht heen, gaat hij vervolgens met drie uitspraken (vss9 en 10; vss 11-13 en vs 14) dat gericht concreet maken aan de hand van de huidige si-

tuatie van assyrische (en op de achtergrond babylonische) dreiging. Drie maal eenuitspraak met 'attā, 'nu'. In de eerste uitspraak ziet de profeet de dreiging van het heden inderdaad uitlopen op ballingschap, en wel naar Babel, en niet naar Assyrië, zoals men wellicht zou denken. Toch zal dat niet het einde betekenen, want "daar zult gij bevrijd worden; daar zal de Here u verlossen uit de macht uwer vijanden:" (vs 10). De tweede uitspraak heeft dezelfde dubbelheid. Hij beschrijft de noodtoestand van het heden: de vijand die met leedvermaak voor de poort staat, maar tegelijk biedt de profeet zijn volk een perspectief: ze mogen toch letten op de daarachter liggende bedoeling des Heren. Aan Hem is toch de overwinning en zijn volk mag daar nu al geestelijk in delen, zodat de dochter Sions in geestelijke triomf de bereigende vijand op de nek treedt. God brengt het gericht over zijn volk, maar dat wil niet zeggen dat hij gemene zaak maakt met de vijand. -Integendeel: wee Assur, dat de roede van mijn toorn is (Jes.10). Met de derde uitspraak, in 4:14 bereidt Micha zijn volk erop voor, dat het gericht hen vooral zal treffen in de vernedering van de regerende vorst. Zoals de profetie van vs 8 immers ook al aangaf dat het heil zal komen door een koningloos tijdperk heen. Welnu, de rechter Israëls, de regerende vorst, zal als teken van vernedering op het kinnebakken geslagen worden. (De zin: "Een belegeringswal heeft men tegen ons opgeworpen" is nog in bepaald opzicht leerzaam: er wordt 'ons' in gebruikt, Volgens v.d.Woude is dit meervoud voorbehouden aan de opponenten en een aanwijzing dat een bepaalde uitspraak aan hen toegekend moet worden (p.141). Dat wordt hier doorbroken, ook volgens de theorie van vdWoude, die dit vers aan Micha in de mond legt).

e) hoofdstuk 5:1-14. Ook in dit hoofdstuk wordt door vdWoude opgesplitst en verdeeld over Micha en zijn tegenstanders. Ook hier werkt dat niet verhelderend. In werkelijkheid komt de profeet in dit hoofdstuk klaar met zijn "exegese" van het heil van Sion voor de volkeren, zoals dat in de klassieke profetie van 4:1-5 onder woorden was gebracht.

Hoofdstuk 5:1-3 is een vervolg op 4:14. Over het hiaat in de heilsgeschiedenis heen, na het koningloze tijdperk komt de Here God met een nieuwe 'heerser over Israël'. Daarvoor wordt de kant van David uitgekeken (Bethlehem) vanwege de aan hem gedane belofte, maar tegelijk wordt over Davids huis heengekeken ("wiens oorsprong is van ouds, van de dagen der eeuwigheid") naar de gezichtseinder waar de wereld ophoudt alleen maar menselijk te zijn. Voorzover deze heerser toch tot de mensen behoort, wordt dat uit de moeder verklaard ("zij die baren zou"). Deze nieuwe heerser zal er niet alleen voor Israël zijn, maar ook voor de volkeren, hier opvallend getypeerd als 'het overblijfsel zijner broeders'. Tot aan de geboorte van deze nieuwe heerser zal Israël prijsgegeven zijn, maar met zijn komst vindt de hergroepering van Israël plaats en daar zullen ook de volkeren bij zijn, maar -evenals Israël- restgewijs. Dan vangt het 'hoeden' aan en dan gaat't gebeuren, dat zij 'zitten' (wəiāšabū, vs 3b). Ik ben geneigd dit 'zitten' op te vatten als een weer opnemen van het 'zitten' onder wijnstok en vijgeboom in 4:4. Dus onder de nieuwe heerser die God brengen zal, (nadat de oude heerser beschaamd is) gaat't-visioen van de klassieke heilsprofetie in werkelijkheid over.

5:4 en 5; met dit visioen van de nieuwe heerser voor ogen kan het volk de dreigende werkelijkheid onder ogen zien en in geloofs-overmoed een geestelijke weerbaarheid opbouwen, waar Assur niet van terug heeft. Dit blijkt uit het haast frivole liedje in de
*het meervoud

verzen 4 en 5: "Wanneer Assur in ons land komt en wanneer hij onze paleizen betreedt, dan zullen wij tegenover hem zeven herders stellen en acht vorsten uit de mensen, die het land Assur zullen weiden met het zwaard en het land van Nimrod in zijn poorten. En Hij zal bevrijden van Assur, wanneer die in ons land komt en wanneer hij ons gebied betreedt." Vergelijk hiermee het versje in de oorlog: "En wat doen we met de Führer als hij komt?" Met de naam Nimrod wordt Assur getypeerd als de geestelijke vijand van God en zijn volk. Als de klassieke heilsprofetie zegt, dat Israël tot zegen voor de volken zal worden, dan brengt Micha's profetie al commentariërend nuances aan: 1) het zal door het gericht heen geschieden. 2) onder de volken moet je onderscheiden tussen de volken die willen luisteren en de volken van een Nimrod-mentaliteit, welke eerste wel en welke laatste niet gezegend zullen worden. 3) slechts dat Israël zal tot zegen zijn, dat zich onder de nieuwe heerser als rest laat verzamelen.

5:6,7 : Zo zijn de twee profetieën in vers 6 en in vers 7 te verstaan als een uiterst genuanceerd profetisch commentaar op de klassieke heilsbelofte van 4:1-5. Wat Israël, of liever: wat de rest van Israël, voor de volkeren betekenen zal onder de nieuwe heerser, moet onder twee gezichtspunten voorgesteld worden. Het zal ten zegen en ten vloek zijn. Ten zegen voor de volkeren die geen gehoor geven. vers 6: "En het overblijfsel van Jakob zal te midden van vele volkeren zijn als dauw van de Here, als regenstromen op het groene kruid, dat niet wacht op de mens, noch mensenkinderen verbeidt." vers 7: "En: het overblijfsel van Jakob zal zijn onder de natiën, te midden van vele volkeren als een leeuw onder de dieren des wouds, als een jonge leeuw onder de schaapskudden, die wanneer hij er binnendringt neerslaat en verscheurt zonder dat iemand redt." Hier sluit zich de triomfkreet van vers 8 bij aan: "Uw hand zal verheven zijn boven uw tegenstanders en al uw vijanden zullen worden uitgeroeid."

5:9-13 : Maar om zo onder de nieuwe heerser instrument te zijn in de hand des Heren tot zegen en tot vloek, moet Israël wel door een zuiveringsgericht heen, waarin het volk van z'n oorlogspotentieel en van zijn toverijen en afgoderijen afgeholpen wordt om geheel allen de Here toegedaan te zijn. Zo wordt het gericht tot een zuiveringsgericht van de gelovige rest, die alleen^x

5:14. Maar dan eindigt de profeet bij de wraak van God over de volken die geen gehoor hebben gegeven. Zij waren 'altemaal' opgeroepen om te luisteren naar het geding van de Here met zijn volk, waarin het ook om hun zaak ging, maar zoals uit het gericht over Israël een rest gelouterd te voorschijn kwam, -waardoor dus onderscheiden moet worden tussen Israël en Israël. (Niet allen die uit Israël zijn zijn ook Israël, Rom.9:6^b), zo moet ook onderscheiden worden tussen volkeren en volkeren: Volkeren die gehoor geven en volkeren die geen gehoor geven. Of liever: er zijn er onder de volkeren die gehoor geven en dan delen in de zegen die vanuit Israël tot de volken gaat en er zijn er onder de volkeren die geen gehoor geven en dan te maken krijgen met de wraak van de Here God.

Zo is het dus na Micha 4 en 5 niet meer mogelijk, de klassieke heilsprofetie van Micha 4:1-5 massief op te vatten en in die massiviteit chanteerderig af te dwingen van God. "Micha 4:1-5 is nog niet in vervulling gegaan en dus staat ons dat nog te wachten." Restgewijs is Micha 4:1-5 de hele geschiedenis door in vervulling gegaan en zal het ook verder in vervulling gaan. Zoals Micha 5:3 zegt: "want nu zal hij groot zijn tot aan de einden der aarde."

x

x

x door dat gericht heen bruikbaar zal zijn in Gods hand.

Van der Woude vat Micha 6 en 7 op als een profetisch geschrift van een collega naamgenoot uit het noordelijk koninkrijk. Inderdaad is het coloriet van deze hoofdstukken anders, maar ik zou dat willen verklaren dat hier meer algemeen-israëlietisch en niet uitsluitend judees gesproken wordt. Er wordt teruggegrepen op de gezamenlijke tradities van noord en zuid. Micha 6:1-8 grijpt zelfs boven het algemeen-israëlietische uit naar het algemeen-menselijke (O, mens 6:8). Zelfs de verwijzing naar de inzettingen van Omri en de werken van het huis van Achab(6:16) kunnen niet als bewijs dienen, dat hier een noord-israëlitische profeet aan het woord is, omdat in 2 Kon.21:13, bij de geschiedenis van koning Manasse, ook opeens in duidelijk Judese context dus, een verwijzing naar Achab opduikt.

x

x

x

Van der Woude is erom geprezen, dat hij in zijn commentaar zuinig met de Masoretische tekst omgaat en maar niet lukraak conjiceert. Deze lof verdient hij inderdaad. Wel gaat hij gemakkelijk over tot wijziging van de vocalisatie, zie p.9. Daar kan de gedachte achter zitten, dat de vocalisatie onbelangrijk zou zijn. Maar wanneer we er van uitgaan dat het O.T. niet alleen als miktab, 'Schrift', maar ook als miqra', 'Woord' overgeleverd is geworden, dan zijn de vocalen even belangrijk als de consonanten. Wij moeten geen verkeerde conclusie trekken uit het feit, dat alleen de consonanten werden geschreven. In de praktijk heeft er nooit een O.T. in consonanten alleen bestaan.

x

x

x

Mijn eindconclusie is dat het commentaar van Van der Woude in z'n hoofdopzet niet geslaagd is. Wel staan er vele mooie opmerkingen in. De mooiste vond ik op p.124: "een profeet verkondigt niet wat zal, maar wat gezien de gegeven situatie moet gebeuren."